

Periodizace českého (československého) vystěhovalectví v Argentině

Vendula V. Hingarová

Ačkoliv hlavní proud vystěhovalectví do Argentiny plynul z jižní Evropy, pestrou mozaiku lidských příběhů a lokálních dějin tvořily i skupiny vystěhovalců z celé řady evropských i mimoevropských zemí. Patřily k nim vystěhovalci z českých zemí a později z Československa,¹ jejichž počet je odhadován mezi 25 000 a 50 000. Během první poloviny 20. století vystěhovalci vytvořili silnou kolonii se šedesáti krajanskými, sportovními a vzdělávacími spolky a se čtrnácti česky psanými periodiky. Kolonie rozvíjela vazby s institucemi ve vlasti a utvářela v Argentině mínění o Československu. I když byl rozvoj i chod krajanských institucí předmětem mnoha diskusí, mocenských i osobních sporů, hmotné i nehmotné památky, které po sobě vystěhovalci zanechali, tvoří jedinečný soubor příběhů a zkušeností lidí, kteří se snažili uchovat kontinuitu české kultury na jihoamerickém kontinentě.

¹ Označení *český* vystěhovalce používám v textu u krajanů z období před rokem 1918, *československý* u krajanů příchozích do Argentiny v době existence Československa. Národnostně se Češi profilovali již před první světovou válkou, kdy krajanské organizace zakládali povětšinou česky hovořící přistěhovalci. Vznikem Československé republiky krajanské organizace přebírají mnohdy označení Československé, i když ve své podstatě hlavními aktéry byli krajané z Čech a z Moravy a spolkovým jazykem byla čeština. Od roku 1918 do 1993 jsou čeští, moravští i slovenští, jakož i česky mluvící přistěhovalci z českých osad na Ukrajině a v Rumunsku v literatuře označováni jako československá kolonie (colectividad checoslovaca). Slováci v Argentině většinou splývali s českými vystěhovalci, v místech, kde byli početně výrazní (mj. Buenos Aires, Chaco, Comodoro Rivadavia), vytvářeli vlastní instituce (spolky, dopl. školy i noviny *Slovenský Lud*). Podle odhadů tvořili Slováci přibližně polovinu z celkového počtu československých vystěhovalců. Slovenské vystěhovalectví do Argentiny je zpracováno mj. v monografii M. Botíka *Slováci v Argentině* a v odborných studiích a článcích M. Sokoráče a L. Kapitoly.

Studie se zabývá obdobím od začátku 20. století, kdy byly založeny první krajanské spolky, do první dekády 21. století, kdy došlo k jejich částečnému oživení. Hlavní důraz je kladen na zmapování zlatého období československé kolonie, spadajícího do let 1920–1950. Poté krajanský život vlivem politických restrikcí ochabl a od sedmdesátých let prakticky zanikl. Od 90. let 20. století se registruje nový zájem o české a slovenské kořeny ze strany potomků druhé a třetí generace. Česká republika zapojila argentinské krajany do dotačního programu, který z velké části napomáhá udržet zájem o české dědictví.

Studium československého vystěholectví v Argentině je předmětem badatelského zájmu především českých a slovenských historiků od druhé poloviny 20. století (viz závěrečnou bibliografii). Prameny k problematice dělíme na 1) prameny vzniklé z činnosti československých a argentinských úřadů ve vztahu ke krajanům, které nalezneme v řadě archivů u nás (Archiv Ministerstva zahraničí ČR, archiv Náprstkova muzea, Národní archiv v Praze) a na argentinské straně (Historický archiv Ministerstva zahraničí v Buenos Aires); 2) prameny vzniklé jako výsledek činnosti Čechů/Čechoslováků přímo v Argentině. Ty nebyly kromě krajanských periodik (uložených v Národní knihovně v Buenos Aires a v knihovně Náprstkova muzea) systematicky archivovány a nalezneme je netříděné a necelistvé ve výše zmíněných archivech, dále pak v některých krajanských spolcích i v rodinných archivech v Argentině. Systematický soupis pramenů k problematice vystěholectví je předmětem probíhajícího výzkumu (Hingarová 2014). Dílčím cílem studie je i upozornit na prameny uložené v českých archivech, které nebyly dosud v odborných pracích citovány, jakož i na prameny, které vznikly či byly zpřístupněny teprve nedávno. S částí pramenů ad 2) jsem se dostala do kontaktu během pracovního pobytu v krajanské komunitě v letech 2012–2013 v Argentině, kde jsem působila jako vyslaná učitelka češtiny, a intenzivně jsem spolupracovala se současnými krajanskými spolky

a s potomky československých přistěhovalců.² Na základě této zkušenosti jsem iniciovala bilaterální výzkumný projekt České země: emigrace a kulturní výměna (2013–2014), jehož cílem bylo zjišťovat prameny na argentinské straně a vytvořit i nové prameny formou narativních biografických rozhovorů s krajaný.³

1 Obecné předpoklady k vystěhování do Argentiny

Masové přistěhovalectví do Argentiny bylo promyšleným a cíleným krokem argentinské domácí politiky. Zákonná opatření z druhé poloviny 19. století umožnila příliv masového přistěhovalectví z Evropy, které zásadně změnilo demografickou, kulturní i společenskou podobu země (Devoto 2009). Do první světové války se v Argentině usadilo na čtyři a půl milionů přistěhovalců hlavně ze Španělska a Itálie. Meziválečné období přilákalo také větší počet střeoevropských vystěhovalců.

Otevření Argentiny vystěhovalectví přišlo v době, kdy evropské země svým obyvatelům garantovaly nové svobody a umožnily jim stěhování v rámci svého území i do zahraničí (více k tématu Dubovický 1989).

² Jeden z výstupů působení mezi krajaný bylo vydání tištěného stolního *Kalendáře československých krajanů v Argentině pro rok 2013* s texty v češtině a španělštině. Příprava kalendáře přispěla ke zvýšenému zájmu krajanů o české a slovenské kořeny a zpřístupnila mnoho dobových materiálů v rodinných i spolkových archívech. Další aktivita byla zaměřena na sběr biografických vyprávění nejstarší generace krajanů, kteří tvořili poslední generaci rodilých mluvčích češtiny v Argentině. Byla zrealizována necelá desítka rozhovorů, poté byl sběr rozhovorů z etických důvodů zastaven, neboť poskytovatel projektové podpory změnil zadání a plánoval využít paměti k propagačním účelům, nikoliv jako vědecký historický materiál. Sběr rozhovorů s pamětníky byl obnoven v rámci jiného výzkumného projektu (viz dále).

³ Česko-argentinský projekt využil dříve oslovenou základnu respondentů a vytvořil soubor 40 nahrávek s pamětníky v Buenos Aires a v Chaco. Od roku 2015 jsou nahrávky přístupné v digitálním archívu v Centru orální historie AV ČR v Praze. Biografické vyprávění tvoří jedinečný soubor aktuálních pramenů k československému vystěhovalectví. Projekt byl podpořený grantem Mobility MŠMT v letech 2013–2014 a umožnil výzkumné pobyty sedmi českým a argentinským badatelům a studentům, kteří zkoumali problematiku emigrace v Argentině. Výstupem projektu je i tento článek.

Populační exploze a nedostatek zemědělské půdy přinutil statisíce Evropanů hledat nové možnosti obživy a seberealizace. Zámořským destinacím bezpochyby napomohl i rozvoj paroplavební dopravy. Technologické vynálezy umožnily přepravu statisíců evropských zájemců za takovou cenu, která byla dostupná i chudším venkovským Evropanům.

Pro mnohé bylo vystěhovalectví do zámoří možností, jak se vymanit z rodinných vazeb anebo z dobových zákonných povinností (např. vojenské služby). Pro jiné fungovalo vystěhovalectví jako cesta politické i ekonomické emancipace. Cesta za oceán nabízela řešení celé řady životních situací.

Od samého počátku rakouské úřady vystěhovalectví formálně ztěžovaly a po neblahých zkušenostech s reemigranty mu i mnohdy bránily. Československé úřady zaujaly zpočátku vyčkávací postoj, později většinou před vystěhovalectvím jen varovaly.⁴ Přesto byla přistěhovalecká politika zámoří úspěšná díky cílené agitaci dopravních společností. Příznivý postoj k vystěhovalectví v českých zemích byl z velké míry ovlivněn úspěšností vystěhovalectví do Spojených států. Koncem 19. a na počátku 20. století byla emigrace do zámoří vnímána jako běžný společenský model (Šatava 1983).

⁴ Například v roce 1918 vypracoval bývalý rakouský konzulární úředník českého původu Miloš Kobr obsáhlou zprávu o *Poměrech zemědělských vystěhovalců v Argentině* pro československou vládu. Ve zprávě mj. uvádí detailní počty evropských emigrantů, popisuje rozvoj i průběh kolonizačních aktivit v Argentině a vystěhovalectví pro zemědělské zájemce nedoporučuje (Archiv Ministerstva zahraničí /dále AMZ/, fond Pařížský archiv 1918–1921, Kniha 1272–1352, zpráva číslo 1274). Po vzniku ČSR spravovalo Ministerstvo zahraničí (MZV) a Ministerstvo sociálních věcí rozsáhlou vystěhovaleckou agendu a mj. vydávalo varovné zprávy o vystěhovalectví do Argentiny. Později i Československý ústav zahraničí (zal. 1929) v tisku referoval pravidelně o zkušenostech vystěhovalců v Argentině (viz tiskopisy v Archivu Náprskova muzea /ANM/, fond Československého ústavu zahraničí /ČUZ/, karta č. 26).

Důležitou roli zde sehrála dobová tištěná média, která pravidelně přinášela různorodé zprávy o situaci našich vystěhovalců.⁵ Nicméně lákavé dopisy vystěhovalců adresované příbuzným a známým, jakož i zprávy z příruček pro vystěhovalce, vydávané knižně, kalendářní i časopiseckou formou vytvořily v obyvatelstvu představu, že schopný člověk se prosadí i přes počáteční ekonomické a jazykové znevýhodnění.

V roce 1905 německá dopravní agentura Missler vydala česky psané informační brožury a učebnici španělštiny pro české vystěhovalce do Argentiny.⁶ Je zřejmé, že již v této době česky mluvících zájemců o vystěhování přibývalo a agentuře se vyplatilo vydávat česky psaný materiál a rovněž do svých kanceláří v Brémách i v Buenos Aires najímat česky hovořící úředníky. Misslerovy brožurky byly podle dobových pramenů „rozšířené po celé naší vlasti“ (Jetmar 1906, 24). Do první světové války vyšlo tiskem několik dalších příruček pro vystěhovalce do Argentiny, které spolu s novinovými články významně přispěly k utváření povědomí o Argentině coby vystěhovalcecké zemi.⁷

⁵ Novinové výstřížky z českých periodik o situaci českých vystěhovalců na jihoamerickém kontinentě z let 1883–1939 jsou dostupné v Archivu Náprstkova muzea (ANM, fond Scrapbooks a fond ČUZ, karton č. 39–40).

⁶ Firma Missler byla jednou z největších vystěhovalceckých dopravních kanceláří v Brémách, která přepravila na americký kontinent přes 2,5 milionu německých a středoevropských vystěhovalců. Významně pronikla i na český trh a značná část českých a slovenských vystěhovalců odplouvala do zámoří prostřednictvím této společnosti. Pro vystěhovalce do Argentiny vydala firma vlastním nákladem několik příruček: *Spolehlivý rádce pro cestovatele do Argentiny. Provincie Santa Fé, Entre Rios, Cordoba, Mendoza a území Misiones a Patagonie v Jižní Americe náležejí k republice Argentina a jsou rájem pro vystěhovalce, kteří rolnictví a chov dobytka provozovati chtějí; Španělsky bez učitele: Nepostrádatelná pomůcka pro cestující do Argentiny*. Ke kolonizační propagandě firmy Missler viz Jetmar 1906, Opatrný 2003.

⁷ JETMAR, J. Hrst úvah o Argentině a české imigraci. In: *Do Argentiny a do Brazílie*. Praha, nákl. K. Forbera 1906, s. 9–56; VANÍČEK, C. V. *Republiky řeky La Platy*. Obchodní knihovna Merkuru č. 18, Praha 1911; KLINDERA, F. *Český rolník napříč Argentinou. Příběhy rakouské výpravy do Patagonie*. Praha 1912.

Masová podoba československého vystěholectví do Argentiny byla bezpochyby důsledkem přistěhovalecké politiky USA. V roce 1923 Spojené státy zavedly přistěhovalecké kvóty a uzavřely přístavy většině střeoevropských vystěhoalců. Čeští vystěhovalci mířili hlavně do Kanady a do Argentiny, v menší míře pak do Brazílie a Paraguaye. Argentina s dlouhou tradicí přistěhovalecké země, navíc v obrovském hospodářském rozmachu, nabízela vystěhovalcům solidní náhradní destinaci. Jistě účinným lákadlem pro vystěhovalce byla i vládní péče o nově příchozí v přístavu v Buenos Aires. Vláda nabízela po vylovení mj. bezplatné ubytování a stravu v Přistěhovaleckém hotelu, jízdenku na místo zaměstnání (i pro rodinu) a zaopatření práce (Haloda – Skamenov 1926).

2 Periodizace českého/československého vystěholectví v Argentině

České, potažmo československé vystěholectví lze rozdělit do pěti časových úseků. Jedná se o různě dlouhá období v závislosti na dynamice krajanského hnutí a na politických proměnách ve vlasti, které výrazně ovlivňovaly podobu a rozvoj krajanského života. Časové vymezení v podstatě odpovídá historickým milníkům spojeným se vznikem a politickou proměnou Československa a se světovými událostmi jako světové války, nástup a pád komunismu ve střední Evropě.

2.1 První období: 2. polovina 19. století – 1918 (počátky krajanských institucí)

První období začíná druhou polovinou devatenáctého století, kdy se Argentina otevřela evropskému vystěholectví, a končí rokem vzniku Československa. Z Rakouska-Uherska se v letech 1857–1910 vystěhovalo

do Argentiny kolem 62 000 Rakušanů a Uhrů.⁸ Jelikož nemáme k dispozici statistiky zohledňující národnostní původ rakouských vystěhovalců, počet vystěhovalců z českých zemí lze určit jen odhadem. Čeští vystěhovalci tvořili cca dvou- až třítisícovou skupinu, která byla rozptýlena po celém území Argentiny (Dubovický 1989, 116–118). Vystěhovalectví z Českých zemí nemělo masovou podobu. Jednalo se většinou o jednotlivce či malé skupiny příbuzných, přátel, výjimečně pak skupiny lidí spřízněných pracovním vztahem (např. česká komunita v Tafi Viejo,⁹ viz Dubovický 1988). Krajanská centra vznikala do první světové války spontánním procesem osídlování. Jen malá část vystěhovalců odplouvala do předem vybraných zemědělských kolonií.

Počátky českého organizování v Argentině byly skromné. V *Adresáři zahraničních Čechů* z roku 1911 jsou uvedeny pro Argentinu jen tři kontakty – na *Českoslovanský klub*, českou restauraci Slávie a podnik pana Tlalky v Buenos Aires. Spolkové aktivity byly nicméně o něco pestřejší, i když se nedostaly do povědomí české veřejnosti.

První český spolek *Slávie* byl založen v Buenos Aires údajně již v roce 1903 z iniciativy známého cestovatele A. V. Friče (Baďura 1981, 292). Spolek vybudoval klubovou knihovnu, do které předplácel i český tisk, a vydal první český krajanský časopis *Slávie*. Víme, že vyšla jen čtyři čísla v nákladu asi 250 kusů.¹⁰ Jsou známy i další tři české spolky, které obhájily podobně jako *Slávie* jen několikaletou životnost. Hlavními důvody brzkého zániku prvních spolků byla nízká členská základna, skromný program aktivit i spory vedoucích členů. Nicméně spolkové začátky vytvořily platformu pro vážnější ambice k organizovanosti krajanské

⁸ Počty se v různých pramenech liší. Jetmar (1906) udává pro období 1857–1904 46 000 Rakušanů (i Uhrů). Údaj v textu pochází ze zprávy M. Kobra (viz pozn. č. 4).

⁹ Srov. dělnickou kolonii ve Tafi Viejo v Tucumanu (Dubovický 1988).

¹⁰ Jediný zjištěný dochovaný exemplář *Slávie* je uložen v trezoru Archivu Náprstkovy muzea v Praze. Další informace k počátkům českých a slovenských periodik viz in Baďurová 1983.

kolonie. Za zásadní rok českých institucionálních dějin v Argentině lze považovat rok 1908, kdy byla založena *Tělovýchovná jednota Sokol* a sloučením starších spolků i *Československý klub* (od 1919 přejmenován na *Československý klub*). Oba spolky sehrály po prvé světové válce až do šedesátých let 20. století vůdčí roli v krajaňské kolonii.

Počátky spolkové činnosti byly spontánní a podléhaly náladám angažovaných členů. Aktivita se omezovaly na samotný proces ukotvení spolku, formování angažovaného jádra a členské základy, hledání spolupracovníků (zde je zajímavé zmínit, že první institucionální spolupracovníci se hledali mezi Jihoslovany) a vhodného prostoru.

První světová válka přerušila styky s Evropou a omezila příliv dalších vystěhovalců. Válka dala podnět k větší angažovanosti československých vystěhovalců. Zviditelnit naši kolonii se v době první světové války podařilo odbojové organizaci *České národní sdružení* (dále ČNS). Základna ČNS v Chicagu vyzvala zahraniční krajaňské komunity, aby se připojily k boji za myšlenku samostatného Československa. V Buenos Aires byla v roce 1917 z podnětu Československého klubu a Sokola založena pobočka *ČNS pro Jižní Ameriku*.

ČNS se podařilo organizovat krajaňskou veřejnost a vytvořit první celoargentinskou krajaňskou instituci s členskou základnou o 430 členech s lokálními pobočkami v několika provinciích (Baďura 1981). Oproti dřívějším českým spolkům, které členy počítaly na několik desítek, se jednalo o nevídané institucionální zapojení krajaňů. To lze vysvětlit i ryze praktickými existenčními důvody.

Evropský konflikt se přenesl i do pracovních vztahů v Argentině. Podniky v rukou evropských dohodových mocností nesměly zaměstnávat

osoby pocházející ze zemí svých válečných nepřátel. Mnoho Čechů tak přišlo i kvůli rakouskému občanství o zaměstnání.¹¹

Jednou z aktivit ČNS bylo seznamovat argentinskou veřejnost s myšlenkou samostatného Československa a distancovat se od rakouské politiky. Spolupracovalo s francouzským konzulátem, který spolehlivým krajanům (rozumějme členům ČNS) vydával průkazy totožnosti osvědčující jejich českou národnost (Baďura 1981, pozn. č. 74). Tento dokument zaručoval potvrzení o protirakouském smýšlení a zajišťoval případnou ochranu před výpovědí ze zaměstnání.

Na podporu zahraničního odboje vydalo ČNS charitativní známky a z pořádaných aktivit finančně podpořilo zahraniční odboj v USA a ve Francii (více o činnosti ČNS viz in Baďura 1989). ČNS v Buenos Aires hájilo zájmy Čechů a v podstatě suplovalo chybějící zastupitelský úřad, který byl zřízen v roce 1920. Zajímavostí je, že první oslavy výročí ČSR se účastnili i českoslovenští spojenci v Argentině – vyslanci Francie, Anglie a USA. Takové mezinárodní diplomatické účasti se v budoucnu již žádnému československému spolku nedostalo, což vypovídá o jedinečném postavení ČNS v Argentině na prahu formování diplomatických styků na nové politické mapě Evropy.

Odbojové aktivity Čechoslováků za první světové války nelze co do rozsahu srovnávat s odbojem za druhé světové války, nicméně v propojení krajské komunity Čechoslováků v Argentině a podpoře československé věci sehrály zásadní roli. Spolky se po válce profilovaly apoliticky, ovšem skutečnost, že krajské hnutí bylo iniciováno

¹¹ Srov. Z paměti cestovatele a spisovatele Fr. Čecha Vyšaty: „Dařilo se mně dosti dobře, ale dlouho jsem tam [v pivovaru San Carlos Sud] nevydržel. Přišla nešťastná válka a s ní všechny svízele a trampoty lidí. Pivovar patřil francouzskému kapitálu a my s Bosákem oba Rakušané, my jsme byli vykázáni z práce. To se stálo začátkem roku 1915, tedy asi 8 měsíců po mém nastoupení. Přišlo nařízení z Paříže a my museli opustit místa.“ (s. 109, rukopis *Paměti z domova a z ciziny*, uložen v ANM, fond Fr. Čech Vyšata)

na politicko-národnostním základě, ovlivnila budoucí směřování i podobu hlavních československých spolků.

První krajanská centra a spolky zakládali výjimeční krajané. Pro zmínku můžeme uvést spisovatele a překladatele Juana Jetmara, který sepsal obsáhlé paměti z počátku formování československé kolonie, uložené dnes v *Náprstkově muzeu*. V obchodních kruzích se profiloval ing. Lehký, zakladatel cukrovarnictví v Tucumanu, který byl patrně nejzámožnějším Čechem v Argentině a mecenášem krajanské kolonie. Na místě je zmínit i zakladatele československé nejúspěšnější zemědělské kolonie v Jižní Americe Petra Šašvatu a Jana Novotného. V roce 1913 se usídlili na nově založené železniční stanici Presidencia Roque Sáenz Peña (dále PRSP) v teritoriu Chaco. Zasloužili se o rozvoj pěstování a zpracování bavlny. Na samém začátku nikdo netušil, že jejich úspěch naláká v následujících dvou dekadách 5000 osadníků z jihomoravského venkova, ze Slovenska a Volyně, kteří zřídí přes 600 zemědělských československých farem a že naši osadníci významně přispějí ke kolonizaci této oblasti (Kazimour 1937). Stará sláva československé kolonie je ostatně v současném PRSP patrná dodnes.

2.2 Druhé období: 1918–1939 (nárůst a rozkvět československé kolonie)

Druhé období se datuje vznikem ČSR a končí uzavřením československého vyslanectví v Buenos Aires v roce 1939, resp. jeho předáním vyslanectví německému. Vznik Československa a následně nový příliv Čechoslováků ve druhé a třetí dekádě 20. století přinesl nový rozměr a rozmach spolkového života. Čechoslováci, hrdí na novou republiku, měli od roku 1920 i své oficiální zastoupení v podobě československého konzulátu v Buenos Aires.

Do Argentiny se v tomto období vystěhovalo podle odhadů Zastupitelského úřadu v Buenos Aires 25 000 Čechoslováků. Jednalo se hlavně o venkovské obyvatele z Jižní Moravy, z Čech a ze Slovenska, kteří se uplatnili v zemědělských provinciích Chaco, Misiones a Entre Ríos jako

rolníci a v průmyslových zónách v Buenos Aires, v Cordobě, v Rosariu, v Mendoze i v ropné oblasti Comodoro Rivadavia jako dělníci a drobní řemeslníci. Za práci odcházeli zpočátku mladí muži, s několikaletým odstupem pak za nimi přicestovali jejich partnerky a děti. Ani odchod mladých žen za moře však nebyl ničím výjimečným, jak ukazuje příchod sotva osmnáctiletých slečen Čvančarové a Štěpkové, které se zasloužily o zřízení první československé školy v Argentině. Do zemědělských kolonií se stěhovaly i několikagenerační rodiny, které měly zásadní vliv na uchování českých tradic, jazyka a národní pospolitosti.

Druhé období je bohaté na vznik krajanských organizací. V roce 1927 uvádí *Suchanův kalendář* Čechoslováků devět československých spolků. V předvečer druhé světové války je registrováno přes 60 krajanských institucí včetně divadelních a pěveckých souborů, sokolských jednot a doplňovacích škol. V Buenos Aires k nejsilnějším spolkům patřilo ČNS, *Sokol* a *Československý klub*, které organizovaly hojně navštěvované krajanské zábavy, sokolská vystoupení a divadelní představení. Konzervativní *Československý klub* tvořili především buenosaireští starousedlíci a movitější krajané, zatímco *Sokol* a ČNS se profilyovaly lidovějším rázem. Důležité spolky se formovaly na průmyslovém jihu Buenos Aires, mj. na předměstí Avenalleda, Dock Sud, Villa Dominico, Berisso a Temperley.

I když existovala řada československých spolků, nepodařilo se stanovit jasné cíle a priority ohledně směřování krajanské kolonie. To mělo za následek diferenciované názory jednotlivých spolků a funkcionářů, kteří nedokázali dlouhodobě spolupracovat za společnou myšlenku. To je patrné na příkladu *Československé vystěhovalecké kanceláře* (1926) v Buenos Aires, která byla původně zřízena jako soukromá iniciativa československé obchodní firmy *Internationale*. Poradna zajišťovala Čechoslovákům zaměstnání, informace a právní pomoc v pracovních otázkách. Fakt, že obdržela dotace od *Ministerstva sociálních věcí* v Praze (MSV), vyvolal nelibost u krajanských spolků, které podobné služby

krajanům rovněž poskytovaly. Nesouhlas spolků vedl k jejich mobilizaci a k vytvoření *Svazu československých spolků* (1929). *Svaz* později převzal Vystěhovaleckou poradnu a ministerské dotace mu umožnily zřídit první placené místo spolkového úředníka (československé spolky nebyly ekonomicky tak silné, aby mohly zajišťovat vlastní placené kancelářské síly). Ambice *Svazu* být centrální organizací krajanů v Buenos Aires postupně selhala kvůli osobním sporům funkcionářů a rivalitě jednotlivých spolků, které vedly k založení protestního sdružení spolků *Československé unie*. *Vystěhovalecká kancelář* byla po několika letech uzavřena, i když v době krize, která se výrazně promítla do života buenosaireského dělnictva, napomohla části žadatelů s umístěním do nového zaměstnání.¹²

V důsledku rozvoje dělnického hnutí v Argentině se od druhé poloviny dvacátých let začali organizovat i českoslovenští dělníci zaměstnaní v textilním a mrazírenském průmyslu (tzv. *frigoríficos*). Vzniklo několik dělnických organizací, které vydávaly (v kolísavé intenzitě) vlastní periodika, např. *Československý dělník*, *Dělnické listy*, *Nová Doba*, *Obrana* a *Svornost*. Čtrnáctideník *Dělnické listy* dokonce proslul tak radikální levicovou propagandou, že listu byla odňata poštovní doprava do ČSR a posléze byl zakázán i argentinskou policií.

Ve třicátých letech se profilovalo několik krajanských spolků jako vzdělávací a osvětové a jejich cílem bylo zřídit v Argentině československé vzdělávací instituce. Snahy o výuku národního jazyka a české kultury se datují od začátku dvacátých let, kdy nestor českého vzdělávání v Argentině, vysloužilý učitel Jan Purkrábek, propagoval myšlenku československé školy v Buenos Aires. Obava z „odnárodnění“ dětí byla značná, zvláště pak ve městech, kde koncentrace krajanů nebyla tak velká jako ve venkovských oblastech. V řadě spolků probíhala pod vedením dobrovolníků nedělní výuka, nejednalo se však o dlouhodobou

¹² Poradna vykazovala ZÚ podrobné statistiky žadatelů o práci a umístěných Čechoslováků. Bohaté dokumenty k činnosti poradny jsou uchovány v AMZ, fond V. sekce MZV administrativní (1918–1938).

a systematickou aktivitu. První československou školu v Berisso na předměstí Buenos Aires založily slečny Čvančarová a Štěpková z Prahy, které odjely do Argentiny na zkušenou.¹³ „Rozhodly jsme se totiž, že zřídíme školu, ve které budou léčeny všechny ony dětské neduhy, zaviněné odnětím půdy mateřské a pobytem ve zkaženém prostředí ciziny, jakož i nezájem rodičů o jejich výchovu... Byl to svépomocný pokus o zastavení odtoku národní krve do kalných a cizích vod Rio de la Plata.“ (Čvančarová 1931, s. 49) Jednalo se v historii Argentiny o jedinou československou školu (se školkou) s celodenní výukou. Ve škole působili od druhého roku její existence učitelé z Československa a škola byla podporována československým Ministerstvem školství a osvěty (MŠOV).

Československé doplňovací školy¹⁴ začaly v Argentině fungovat až koncem druhé poloviny třicátých let s příjezdem prvních vyslaných československých učitelů. Předcházela jim mnohaletá kampaň československých spolků v Buenos Aires i v Chacu za vyslání učitelů z Československa. Kolonie postrádala vystudované učitele a mnohdy i vhodný prostor pro výuku. Z toho důvodu spolky svépomoci budovaly spolkové budovy se školními třídami (mj. na předměstí Buenos Aires ve Villa Dominico, Villa Devoto; v PRSP v Chacu). Obrat v rozvoji

¹³ Obě mladé ženy připluly do Argentiny na zkušenou a pracovaly jako učitelky francouzštiny v majetných argentinských rodinách. Poté se dostaly do průmyslového předměstí Berisso u Buenos Aires, kde konfrontované s chudobou československých rodin z vlastních zdrojů zřídily první československou školu. Po prvním úspěšném roce průkopnice zajistily dotace MŠOV a nového učitele baptistického kazatele K. Čermáka. Jednalo se o prvního vyslaného učitele do Argentiny, který spolu s manželkou vedl školu několik dalších let. Zakladatelky školy své působení v Argentině zpracovaly beletristicky (Čvančarová 1931, Štěpková 1930).

¹⁴ Doplňovací školy byly volnočasové školy pro české děti, které dopoledne navštěvovaly argentinskou školu a odpoledne českou školu zřízenou většinou v rámci krajan-ského spolku. Výuka v doplňovací škole byla zaměřena na osvojení českého jazyka, české historie a reálií. Součástí činnosti doplňovacích škol v Argentině bylo i sokolské cvičení a výuka ručních prací. Učitelé s dětmi připravovali různá vystoupení a výrazně obohacovali kulturní aktivity krajan-ských spolků. Výuka v doplňovací škole byla dobrovolná, obvykle bezplatná. Platy učitelů byly hrazeny z MŠOV.

československého školství nastává s příchodem nového velvyslance dr. Kadeřábka, který v roce 1936 založil Československou *Matici školskou v Argentině* s cílem rozvinout československé školství v krajské komunitě. V roce 1937 za vedení vyslaných učitelů Otty Skály a Miloše Brunclíka zahájily pravidelnou výuku dvě doplňovací školy v Buenos Aires a jedna v Chaco. Velvyslancovu snahu zřídit české oddělení na střední škole *Collège Français* v Buenos Aires však přerušily evropské válečné události. MŠOV jmenovalo středoškolského učitele, ten však v roce 1938 do Argentiny již neodjel.

Od poloviny 30. let se v Argentině profiluje i první náboženský spolek *Československý katolický spolek*, který byl založen v předvečer mezinárodního *Eucharistického kongresu* v Buenos Aires (1934). Spolek měl jasný úkol – připravit důstojnou reprezentaci československé kolonie na kongresu, na který se chystala katolická delegace z Československa, s níž připlul i první misionář pro vystěhovalce.¹⁵ Salesiánský kněz Jáchym Procházka, vyslaný *Spolkem sv. Rafaela na ochranu katolických vystěhovalců*, se na mnoho let zhostil role československého kněze. Postupem času k němu přibyli další čeští řeholníci, někteří působili v rámci argentinské církve. Procházka jakož i později vyslaný slovenský evangelický patriarcha věnovali pozornost výlučně krajské komunitě a byli zodpovědní církevním institucím ve vlasti.

Obraz československé kolonie utvářela československá domácí i krajská periodika. V období první republiky se řada spolků pyšnila svými knihovnami a čítárnou, do kterých odebírala periodický tisk z Československa a z krajské komunity v USA. Po zřízení *Československého ústavu zahraničí* v Praze (1929) dostávaly krajské knihovny zásilky československých periodik a knih. Počátky kontinuálního českého tisku v Argentině se datují od roku 1923, kdy začal v Buenos Aires vycházet

¹⁵ Srov. *Památník na XXXII. Eucharistický kongres v Buenos Aires 10. – 14. 10. 1934*. Buenos Aires. Československá sekce Eucharistického kongresu světového.

krajanský český list *Jihoamerický Čechoslovák*, který od roku 1925 nesl zkrácený název *Jihoameričan* (1923–1944). V meziválečném období vycházelo v Argentině dvanáct českých psaných periodik a jeden slovenský list. K těm nejrozšířenějším a nejdéle vycházejícím patřily: *Věstník Československý* (1926–1935), *Československý Dělník* (1927–1935), *Nová doba* (1931–1960), *Slovenský Lud* (1929–1938). V provincii Chaco se nejdéle udržel list *Venkov Čakenský* (1934–50), krátkodobě vycházel i časopis *Obzor* (1936) a dětský list *Naším dětem* (1937) redigovaný učitelem M. Brunlíkem. Některé české krajanské noviny zahrnovaly i slovensky a rusínsky psané články. Krátkodobě vycházelo několik levicově orientovaných listů (viz výše) a katolický časopis *Velehrad*. Od třicátých let zřídil zastupitelský úřad tiskový fond na podporu krajanských listů, které důsledkem ekonomické krize zanikaly. Dotacemi ZÚ zajišťoval i československou orientaci krajanských periodik.

S rozvojem krajanské kolonie a v reakci na politickou situaci obou zemí prošly krajanské listy obsahovou i formální proměnou. První listy (*Jihoameričan*, *Věstník*) se původně formovaly jako firemní listy československých obchodních a kolonizačních agentur, ve kterých převládala inzerce a informace pro nově příchozí přistěhovalce. Nechyběly rubriky s příjezdy lodí, doručená pošta pro krajany (poštu si krajané nechávali posílat do peněžních firem či na adresu krajanských listů), adresáře spolků a diplomatických zastoupení, základní informace o společenském, politickém i hospodářském uspořádání Argentiny, jakož i rubriky věnované španělské gramatice a konverzaci. Koncem dvacátých let byla tato témata vyčerpána a etablováním krajanské kolonie se periodika zaměřovala na detailnější informace o fungování argentinské společnosti, o pracovních právech zaměstnanců, na zpravodajství z Argentiny, z Československa a dalších částí světa. Rozrostly se rubriky Spolkové zprávy a byl evidentní nárůst pozvánek na spolkové zábavy, divadelní představení a jiné krajanské organizované aktivity. Své místo zde měly také inzeráty českých a slovanských drobných obchodníků

a živnostníků, kteří profitovali ze služeb pro krajany (nestory inzerentů byli lékárník Haušpauld, porodní asistentka Šípová nebo řezník Tlalka, kteří po několik dekád inzerovali své živnosti ve většině krajanských listů). Rovněž lze sledovat inzerci některých mezinárodních bank a lékařských subjektů, které nabízely služby pro krajanskou veřejnost i v češtině. Listy otevřely postupně prostor pro čtenářské diskuse. Československý zastupitelský úřad ve vybraných listech informoval o změnách na úřadě, v přistěhovalecké politice nebo uveřejňoval oznámení o nezvěstných československých občanech.

Nová levicová periodika z druhé poloviny dvacátých let přinášela podrobné zprávy o dělnickém hnutí v Jižní Americe i ve světě. Seznamovala československé dělníky s pracovními poměry, vládními ustanoveními i s dělnickými stávkami v Argentině. Listy byly mnohdy kritické k vládě ČSR a nezřídka přinášely až skandální informace. Jediné zemědělské noviny *Venkov Čakenský* se věnoval lokálním zemědělským zprávám krajanské komunity v Chaco.

Ať už byla orientace krajanských periodik jakákoliv, měla zásadní podíl na integraci československých přistěhovalců do argentinské společnosti a formovala obraz krajanské komunity v Argentině. Byla informačním kanálem mezi zastupitelským úřadem, krajanskými spolky a redakcemi listů a krajanskou čtenářskou obcí, jakož i některými československými institucemi. Vedle informačního a zpravodajského materiálu nabízela i zábavné čtení, např. romány na pokračování, humorné rubriky, čtení pro ženy a děti. Pro mnohé krajany byly krajanské listy jediným zdrojem informací o vlasti, ač měly zprávy spíše telegrafický a popisný charakter. Krajanské zprávy byly příležitostně citované i československými listy ve vlasti. Z pohledu uchování české kultury hrál krajanský tisk zásadní roli užíváním češtiny až do jeho zániku v padesátých letech.

K významným osobnostem kolonie patřili kromě etablovaných krajanů i pracovně vyslaní Čechoslováci – diplomaté, obchodníci, učitelé

i církevní hodnostáři, o kterých české archivy uchovávají řadu zajímavých písemností. Obchodník Miloš Suchan patřil bezesporu k předním československým podnikatelům usazeným v Buenos Aires, který byl v úzkém kontaktu s krajany. Vydal v roce 1926 první český krajanský kalendář, založil kolonizační společnost, která desítkám Čechoslováků zajistila pozemky v kolonii Fram v paraguayském Chaco. Jan Purkrábek spolu se svou dcerou sl. Purkrábkovou se zasloužili o budování československého školství v Buenos Aires. Karel Sloboda, Rudolf Knaibl i konzulární jednatel Kazimour se zasloužili o vydávání krajanského tisku a patřili k předním funkcionářům krajanských spolků v Buenos Aires a poslední jmenovaný v Chaco, kde založil první československou tiskárnu a vydal dosud nepřekonaný *Památník čsl. kolonie v Chaco* (Kazimour 1936).

2.3 Třetí období: 1939–1948 (krajanské instituce pod vlivem válečných událostí)

Třetí období pokrývá druhou světovou válku až do změny politického systému v Československu. Podle zpráv velvyslanectví žilo za války v Argentině až 50 000 Čechoslováků. Vedle dlouhodobě usazených vystěhovalců, kteří v Argentině zapustili kořeny, vychovávali novou generaci potomků a měli zajištěny dostatečné ekonomické podmínky ke zdárnému životu, do země přišla skupina asi 5000 válečných utečenců a emigrantů.¹⁶ Nově přichozí se do struktury etablovaných spolků příliš neintegrovávali ani se na základě svého původu a potřeb výrazně neorganizovali.¹⁷

¹⁶ Údaje jsou orientační, neboť nejsou dostupné žádné statistiky. Nálevka udává počet 5000 československých utečenců z protektorátu, Bulharska a Jugoslávie (Nálevka, 1975: 111).

¹⁷ Rozdílný názor zastává Nálevka (1975), který naopak emigraci z války považuje „un influjo considerable en el movimiento de emigrantes checoslovacos“.

Čtyřicátá léta lze charakterizovat jako kulminační období československé kolonie v Argentině, která plně rozvinula svou institucionální strukturu a na podporu zahraničního odboje a vlastních potřeb organizovala bezpočet kulturních i společenských aktivit. Zároveň však během tohoto dynamického období došlo k vyhocení starých konfliktů a nové přibyly mj. se slovenskými separatisty, s bývalými československými diplomaty a mezi spolky ohledně dalšího politického směřování.

Československé spolky v Argentině se angažovaly v odboji. Počátek okupace Československa byl impulzem k vytvoření federace spolků *Československé sjednocení*, které zastřešilo většinu čsl. spolků a jejich jménem řídilo aktivity čsl. kolonie na podporu československého odboje. Významná byla osvětová a publikační činnost. Byl založen nový válečný osvětový čtrnáctideník *Sjednocení* (1939–1940), který podrobně informoval o válečné situaci v Evropě a o postojích čsl. exilové vlády. Po dvou ročnících se list transformoval do nového periodika *Tábor* (1941–1947). Jelikož komunikace s rodinnými příslušníky v Evropě byla velmi obtížná, krajanská periodika byla důležitým zdrojem informací.

Během války fungovaly nadále i doplňovací školy, které se postupně rozrostly i do dalších krajanských center. *Čsl. matice školská v Argentině* dotovala na počátku války i učitele, od roku 1943 pak dotace posílala exilová vláda v Londýně.

Československá exilová vláda měla zájem na tom, aby se zahraniční československé kolonie zapojily do odboje (Nálevka, 1968, 112). Významnou roli v organizaci odboje a krajanské kolonie sehrál během války velvyslanec Kadeřábek, který ač byl nucen vydat československé vyslanectví německému, zůstal v Argentině československým zástupcem pro Uruguay. Kadeřábek založil *Československé komité při argentinském Červeném kříži* (ČKAČK), jehož předsedou se stal a které bylo krycí organizací pro jeho působení v Buenos Aires ve prospěch čsl. exilové vlády. Organizoval mj. charitativní akce pro *Čsl. červený kříž*

v Londýně, odvodily dobrovolníky do československé armády ve Velké Británii, vystavoval československé pasy a vydával trojjazyčný zpravodajský bulletin s židovskou přílohou o válečné situaci v Evropě. V Argentině se pak zasadil o uznání československé exilové vlády a obnovení diplomatických styků, k čemuž však došlo až v úplném závěru války v březnu 1945 (Nálevka 1968).

Proněmecká Argentina během války neochotně nahlížela na aktivity krajských spolků, nicméně v pramenech nejsou zmínky o jejich cíleném omezování či potlačování. Je však jisté, že někteří českoslovenští krajané (většinou německého původu) vyjádřili sympatie k německé říši a vstoupili do nacistické strany. Mnozí krajané kontaktovali německé velvyslanectví z ryze praktických důvodů – kvůli obstarání protektorátního pasu či pobírání sociálních dávek, jak to dokumentují seznamy z archivu německého velvyslanectví, který byl po válce částečně zpřístupněn čsl. diplomatům. Patrně jediná „zrada“ krajské instituce je evidována u listu *Jihoameričan*, jehož poslední majitel Jandera již před válkou sympatizoval s německou propagandou a jeho postoj pak výrazně změnil povahu listu na profašistický. Během války byl dotován z německých zdrojů. V roce 1944 přestal vycházet jistě i z důvodu bojkotu listu krajskou veřejností.

Poválečné Československo navázalo v Argentině na své předválečné aktivity. Zastupitelský úřad byl obnoven ve stejném složení. Jeho hlavním tématem v krajské péči byla organizace reemigrace. Poválečné období bylo ve znamení rekonstrukce válkou zničeného Československa a také odsun německého obyvatelstva přinesl zásadní demografické a pracovní problémy. Reemigrace československých občanů usazených v zahraničí byla jedním z projektů jak osídlit liduprázdné pohraničí. I když se reemigrační politika zaměřovala především na české komunity v evropských zemích, výzva k reemigraci byla celosvětová. Argentina patří k těm mimoevropským zemím, kde reemigrační výzvu vyslyšelo nejvíce zájemců. Zastupitelský úřad v Buenos Aires měl tento administrativně

náročný projekt na starosti a v letech 1946–1950 zaevidoval přes tisíc reemigračních přihlášek a vypravil čtyři transporty s navrátilci do vlasti. Do vlasti se vraceli většinou krajané, kteří se z různých důvodů nedokázali plně začlenit do argentinské společnosti a v návratu do vlasti spatřovali lepší možnost sociální a ekonomické stability. Vracely se většinou rodiny s dětmi, které se doma usadily ve svých původních bydlištích. I když náklady na reemigraci ze zámoří měly být podle vyhlášky hrazeny reemigranty, zastupitelský úřad v Buenos Aires přispěl na cestovné velké části nemajetných krajanů.¹⁸

2.4 Čtvrté období: 1948–1990 (politické turbulence a útlum krajanských aktivit)

Čtvrté období, časově ohraničené nástupem a pádem komunismu v Československu, přineslo restriktce v krajanských aktivitách a postupně rozpad československé kolonie. Politické změny v Československu a následná reakce argentinské vlády se nepříznivě promítly do kontinuity krajanských institucí.

Poúnorová emigrace z Československa do Argentiny byla početně nevýznamná. Jednalo se o několik stovek emigrantů, většinou příslušníků vzdělané vrstvy. Do poúnorové emigrace můžeme počítat i několik zaměstnanců zastupitelského úřadu a vyslaných učitelů, jakož i zaměstnance československých poboček včetně jejich rodin, kteří se od komunistického režimu distancovali a odmítli návrat do vlasti. Někteří v Argentíně požádali o politický azyl.¹⁹ Někteří jedinci zanechali

¹⁸ Reemigrace československých krajanů je jedním z nezpracovaných témat československého vystěhovalectví do Argentiny. Podklady ke studiu nalezneme v AMZV, ve fondu Teritoriálních odborů – obyčejné 1945–1959, ve fondu Zastupitelský úřad Argentina, Buenos Aires 1935–1949, ve fondu Konzulární odbor 1945–54.

¹⁹ AMZ, fond Argentina, karton. 4.

výraznou stopu v argentinské společnosti.²⁰ Důležitou roli sehrála i poválečná slovenská politická separatistická emigrace, která vytvořila v Argentině vlastní instituce a zůstala aktivní i po osamostatnění Slovenska.

Koncem čtyřicátých let jednoznačně skončila doba, kdy Argentina nabízela benevolentní prostředí pro rozvoj přistěhovaleckých institucí. Perónova vláda zavedla opatření pro začleňování přistěhovaleckých skupin do argentinské společnosti. Pod vlivem poválečných politických událostí ve střední a východní Evropě a obav Západu z komunismu argentinská vláda zareagovala poměrně ostře proti levicovému živelu v zemi. V roce 1949 policie uzavřela levicovou slovanskou federaci *Unión Eslovaca* sdružující kolem padesátky slovanských spolků. Z československých spolků byly čtyři policejně zakázány, funkcionáři byli zatčeni a krátkodobě vězněni. Policie zabavila spolkový archiv a většina materiálů v češtině včetně knihoven byla zničena. Z provincií bylo posléze hlášeno uzavření dalších československých spolků.

S uzavřenými spolky přestaly fungovat prakticky i československé doplňovací školy. Argentinské úřady trvaly na dodržování opatření o menšinovém školství v Argentině (mj. učitelé museli absolvovat vzdělání v Argentině a být argentinskými občany) a donutily zastupitelský úřad odvolat všech dvanáct vyslaných československých učitelů, kteří byli do Argentiny posláni teprve v roce 1947. Tento krok znamenal definitivní zánik československého vzdělávání dětí v Argentině.

Sled výše uvedených událostí vytvořil trhlinu v krajanském životě. I když policejní restriktce vůči levicovým československým spolkům neměly další vliv na fungování ostatních spolků (v Buenos Aires nadále fungovaly ČNS, *Sokol* a *Československý klub*), obavy před polickými

²⁰ Srov. dokument ČT Šumné stopy – několik dílů o architektech českého původu v Argentině.

restrikcemi citelně ovlivnily frekvenci a rozsah spolkových aktivit. Byla přerušena i spolupráce s československými institucemi ve vlasti.

Krajanská veřejnost i spolky byly vlivem pounorových politických událostí v Československu názorově diferenciované. Část spolků se razantně postavila proti nastupujícímu bolševismu (*Československý klub*), zatímco část udržovala kontakty se zastupitelským úřadem (ČNS ve Villa Dominico, zrušené spolky ve Villa Devoto a v Olivos) a podporovala změny ve vlasti. Zahraniční politika komunistického Československa přestala mít zájem o zahraniční krajanské komunity, zvláště pak v zemích s nepřátelským politickým režimem. Dotace na krajanskou péči byly výrazně omezeny. Zastupitelský úřad v Buenos Aires přerušil styky s krajanskou veřejností a vytvořil seznam politicky nespolehlivých a spolehlivých krajanů.²¹ Sporadicky se stýkal jen s levicově smýšlejícími funkcionáři.

Krajanské aktivity se od padesátých let omezily na zábavné, ochotnické a tělovýchovné podniky. O dvě dekády později i tyto aktivity zanikly. Krajanské listy *Venkov Čakenský*, *Československý Vlastenec*, *Tábor vycházely* do konce čtyřicátých let, jediná *Nová doba* se udržela do roku 1960.

Restriktivní opatření přišla v době generační výměny v krajanské komunitě. Nová generace potomků Čechoslováků se orientovala na argentinskou společnost a zvláště po politických změnách neviděla velkou perspektivu v kontinuitě československého dědictví v Argentině. Spolky trpěly úbytkem členů a nedostatkem následovníků. Sokolské jednoty se udržely jako ryze sportovní kluby bez závazků k československým zakladatelům. Takto funguje dodnes i *Sokol* ve Villa Dominico, *Sokol* a klub *Morava* v PRSP.

Citelnou ranou pro buenosaireskou krajanskou kolonii bylo v roce 1971 uzavření spolkové budovy *Sokola* a ČNS v ulici *San Juan*, kde se pravidelně pořádaly divadelní představení s krajanskými zábavami

²¹ AMZV, Fond Teritoriální odbory – tajné 1945–1955.

a sokolská cvičení ještě v průběhu šedesátých let. Pronajatá budova musela ustoupit stavbě rychlostní silnice a zbylé členstvo nenašlo sílu k reorganizaci spolku. Československý klub, stejně jako ČNS v Avenalledě a klub *Sparta* (transformovaný ČNS) ve Villa Dominico formálně zrušeny nebyly. Jejich činnost se omezovala na organizaci sportovních (kuželkových či volejbalových) turnajů. V osmdesátých letech neorganizoval krajaňské aktivity žádný z československých spolků. Desítky budov krajaňských spolků i s inventářem postupně chátrala. Některé spolkové budovy byly převzaty úřady a využity k jiným účelům.

2.5 Páté období: 1990 – dodnes

Od roku 1993 po rozpadu Československa hovoříme opět odděleně o českých a slovenských krajaňech. Nově založené či obnovené spolky v Buenos Aires a Santa Fe se hlásí k českému či slovenskému dědictví, zatímco řada spolků v provinciích si uchovává v názvu československý původ a členy tvoří potomci českých i slovenských vystěhovalců.

Po třech dekadách stagnace krajaňských institucí nastala od přelomu milénia jejich obroda. Demokratizace v obou zemích (v Argentině již od osmdesátých let) napomohla k obnovení zájmu o české dědictví u potomků čsl. vystěhovalců. Navíc vstup ČR do Evropské unie v roce 2003 přinesl pro mnohé potomky naději získat český, potažmo evropský pas a s ním i výhody cestování a pracovních možností v Evropě. Pro některé to byl důvod začít se aktivně angažovat v rozvíjejících se kulturních aktivitách. V roce 2004 zastupitelský úřad zapojil argentinské krajaňy do dotačního programu ČR na obnovu českého dědictví v zahraničí. Finanční podpora z České republiky výrazně napomohla raketovému rozvoji krajaňských aktivit a obnovení krajaňských institucí.

V současnosti je v Argentině registrováno čtrnáct spolků, které se hlásí k českému a československému dědictví. Spolky se snaží navázat na aktivity dřívějších spolků a hledají nové možnosti, jak se veřejně prezentovat v argentinské mozaice vystěhovaleckých skupin. Izolace spolků

a krajanů od Československa po několik dekad se výrazně promítla na znalostech o českých realitách i jazykových kompetencích potomků československých vystěhovalců.

Skupinu zájemců o českou kulturu tvoří argentinští občané, kteří jsou potomky druhé až čtvrté generace československých vystěhovalců. Odhadem v Argentině žije 40 až 100 tisíc potomků Čechů a Čechoslováků²² a většina z nich český jazyk již aktivně neovládá. Nejstarší generace krajanů v důchodovém věku dosud hovoří češtinou, kterou si osvojili ještě od svých rodičů a někteří v československých doplňovacích školách. V Chaco a v Buenos Aires žije odhadem kolem dvou set mluvčích češtiny, nicméně čeština již není používána jako dorozumívací jazyk. Český jazyk se pro potomky stal spíše nositelem symbolických hodnot, používaných v názvech spolků či při označování specifických kulturních realit.

Členskou základnu českých (československých) spolků v Argentině tvoří přibližně jeden tisíc členů. Výrazná je feminizace členské základny i výborů spolků, což je možno považovat za nový fenomén krajan-ských institucí českého původu. Dalším novým aspektem spolků je existence intelektuálních českých spolků (např. *České kulturní centrum v Argentině*, *Kulturní centrum Jana Amose Komenského*), jejichž cílem je propagace českých kulturních specifík v Argentině, zatímco většina krajan-ských spolků se orientuje na oživení dřívějších spolkových aktivit (taneční zábavy, společenská zábava, oslavy 28. října).

Za hlavní buenosaireský spolek lze považovat *Český dům v Argentině*, který byl založen v roce 2002 členy souboru lidových tanců Sokol. Taneční soubor se formoval již od sedmdesátých let a nacvičoval v prostorách Sokola ve Villa Dominico. Odtud převzal své jméno

²² ZÚ v Buenos Aires udává počet současných krajanů 40 000. Není jasné, podle jakých zdrojů k tomuto číslu dospěl. V Argentině jsou potomci čs. občanů již po několik generací naturalizovaní, a tudíž ve statistikách obyvatel tyto počty nefigurují. Neexistuje žádný registr krajanů v zahraničí.

a byl základnou pro vznik Českého domu. *Český dům* měl v prvních letech působení ambice profilovat se jako centrální spolek potomků Čechoslováků v Argentině. Navázal kontakt se spolky v provinciích, vydával španělsky psané spolkové noviny *Naše doba* (s odkazem na poslední československý list *Nová doba*), zajišťoval rozhlasové vysílání pro krajany, organizoval vystoupení tanečního i pěveckého souboru. Po dekádě dynamického vývoje zakotvil v nově zrenovované budově bývalého *Československého sdružení* na předměstí Avellanedy a své aktivity postupně orientuje na spřízněné krajany spíše z jižního Buenos Aires. Tam organizuje měsíční krajanské setkávání se zábavným programem (např. vystoupení folklorního souboru, ochutnávky českých pokrmů). Snahou spolku je oslovit širokou základnu českých potomků, nicméně programová orientace oslovuje spíše nejstarší generaci a pamětníky slavné doby československé kolonie.

Velký zájem mezi krajany vyvolalo zavedení výuky českého jazyka. První kurzy zorganizoval na přelomu milénia Zastupitelský úřad v Buenos Aires a od roku 2004 jsou do Argentiny vysíláni dva učitelé češtiny ročně. Počáteční enormní zájem o osvojení jazyka rodičů a prarodičů postupně opadl a dnes učitel vyučuje za školní rok kolem 50 zájemců v několika úrovních obtížnosti.

K největším spolkům v provincii dnes patří *Československá kulturní, sociální a sportovní jednota* v PRSP v Chaco, které navázalo na práci dřívějších československých spolků. Spolková budova byla nedávno opravena a v jedné části bylo otevřeno malé muzeum na památku československých vystěhovalců. Po příjezdu prvních vyslaných učitelů se vedle kurzů češtiny oživil i pěvecký a ochotnický kroužek. Velký úspěch zvláště mezi mladšími generacemi slaví folklorní soubor *Moravanka*. Dalším úspěšným spolkem je nově etablovaný *Český spolek v Misiones*, který navázal na české aktivity z lokality Cerro Azul, kde se koncentrovali česky hovořící krajané z Banátu a do padesátých let tam působili i vyslaní učitelé. Díky aktivitě Sylvy Berkové, držitelky

ceny ministra zahraničí Graciano Posadas, se podařilo obnovit u místních obyvatel vztah k jejich českému původu (mnohdy se jednalo o potomky českých Němců) a z peněz české vlády byl postaven honosný spolkový dům v Parku přistěhovalců v Oberá, kde dodnes probíhají kulturní aktivity jako výuka jazyka či nácvik folklorního kroužku. Z dalších spolků je třeba zmínit *České centrum* v Santa Fe, který sdružuje asi dvě desítky potomků Čechoslováků, a *Asociace Československý domov* v Rosariu, který spravuje vlastní spolkovou budovu a má vlastní folklorní soubor.

V Buenos Aires je registrován i nepatrný počet mladých Čechů a Slováků, kteří se v poslední dekádě do Argentiny vystěhovali z rodinných či pracovních důvodů. Tito novodobí krajané mají většinou odlišná očekávání ohledně svého etablování v argentinské společnosti a v současných krajaných spolcích se neangažují. I když jisté snahy byly nastíněny například pilotním projektem *České školy v Buenos Aires* v roce 2012.

Závěr

Zatímco pro severněji položené latinskoamerické národy patří k důležitým otázkám národní identity téma setkání, respektive násilný střet s evropskými dobyvateli, pro jihoamerický region, a především pro Argentinu je to téma přistěhovalectví. Evropské masové vystěhovalectví dalo základ k formování moderní argentinské společnosti a jednoznačně ovlivnilo populační, kulturní a hospodářskou podobu země.

Češi a Slováci v Argentině tvořili poměrně silnou kolonii, i když oproti jiným národům byla početně i celospolečenským významem nevýrazná. Důležitým motorem krajané kolonie byly národní spolky, které tvořily tvořivé jádro české krajané kolonie a byly počátkem i koncem naprosté většiny kulturních, vzdělávacích i zájmových aktivit.

Z popisu vývoje československé kolonie je zřejmé, že aktivity, respektive impulz k aktivitám byl ovlivňován politickou situací v obou zemích a že krajané život ve svých jednotlivých fázích závisel do jisté

míry na úzké spolupráci s oficiálními československými institucemi. I dnes se dotační programy České republiky zdají být nepostradatelné co do rozsahu a počtu krajaňských aktivit.

Téma československého vystěholectví je stále otevřené pro vědecké bádání. Větší pozornost by si zasloužily historické, sociologické i lingvistické analýzy pramenů. Velkou výzvou je například popis argentinské češtiny a sociolingvistického vývoje češtiny v Argentině. Z historických téma je dosud nezpracovaný poválečný vývoj krajaňské komunity, poválečná reemigrace do Československa, jakož i problematika krajaňských periodik.

Bibliografie

- BAĐURA, B. 1981: K historii prvních spolků českých a slovenských přistěhovalců v Argentině: In. *Sborník k problematice dějin imperialismu*, č. 11. Praha: AV ČR, 290–302.
- BAĐURA, B. 1989: Los checos en Argentina durante la primera guerra mundial. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año XXIII, 213–237.
- BAĐUROVÁ, A. 1983: Comienzos de la historia de las revistas de compatriotas checoslovacas en América Latina 1902–1923. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año XVII, 279–289.
- BARTEČEK, I. 1996: Vystěholectví do Latinské Ameriky. In: *Češi v cizině* 9, 172–197.
- BARTOŇ, A. 1930: Sociální postavení dělnictva v Argentině. In: *Právo lidu* 11. 11. 1930 (uloženo v ANM, fond ČUZ, karton 39, 980).
- ČVANČAROVÁ, B. 1931: Na tvrdém úhoru... vzpomíná na dobu prožitou v Argentině a na začátky a vznik První Československé školy v Berisso. F.C.S. Praha: vlastní náklad.
- DEVOTO, F. 2009: Historia de la emigración en Argentina. Buenos Aires.

- DUBOVICKÝ, I. 1989: La política emigratoria de Bohemia en relación con Argentina 1848–1938. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año XXIII, 1989, 111–128.
- FORMANOVÁ, L. – GRUNTORÁD, J. – PŘIBÁŇ, M. 1999: *Exilová periodika. Katalog periodik českého a slovenského exilu a krajan-ských tisků vydávaných po roce 1945*. Praha: Ježek – Libri prohibiti.
- HALODA, A. – SKAMENOV, F. G. 1926–27: *Informační spis pro vystěhovalce do Jižní Ameriky*. Buenos Aires: Sdružení Slovanů.
- HINGAROVÁ, V. 2014: La emigración checoslovaca a Argentina en el Archivo de la Cancillería Checa – estudio de fuentes. In: *Ibero-Americana Pragensia Supplementum* 37, 241–263.
- JETMAR, J. 1906: Hrst úvah o Argentině a české imigraci. In: *Do Argentiny a do Brazílie. Dopisy svou krajanů* (zvláštní otisk z časopisu Český vystěhovalec). Praha: K. Folber.
- KAZIMOUR, K. 1937: *Památník československé kolonie v argentinském Čaku. 1912–1937*. Vydáný u příležitosti XXV. založení města Pres. Roque Sáenz Peña v Čaku.
- KODÝTKOVÁ, A. 1951: *21 let v Argentině*. Praha: Práce.
- MÍŠEK, R. 1965: *Československé vystěhovatelství do Argentiny (od r. 1922 do poč. 30. let)*. Praha, diplomová práce obhájená na FF UK.
- MÍŠEK, R. 1967: Origen de la emigración checoslovaca a la Argentina. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año I, 1967, 123–131.
- NÁLEVKA, V. 1968: Reestablecimiento de relaciones diplomáticas entre el gobierno checoslovaco en el exilio y los países de América Latina. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año II, 98–113.
- NÁLEVKA, V. 1971: El consorcio de Baťa en América Latina durante la segunda guerra mundial. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año III, 183–192.

- NÁLEVKA, V. 1975: Los congresos eslavos de Buenos Aires y Montevideo en la segunda guerra mundial. In: *Ibero-Americana Pragensia*. Año IX, 107–121.
- NÁLEVKA, V. 1995: Krajanské hnutí v Latinské Americe v letech druhé světové války. In: *Češi v cizině* 8, 36.
- Památník na 22. Euracharistický kongres v Buenos Aires. 10.–14. října 1934. Buenos Aires: Československá sekce Eucharistického kongresu.
- POLIŠENSKÝ, J. 1981: Prameny a problémy dějin českého a slovenského vystěholectví do Latinské Ameriky 1649–1945. In: *Český lid* 1981, 7.
- PŘIBÁŇ, M. 1995: *České krajanské a exilové noviny a časopisy po roce 1945*. Olomouc: Centrum pro československá exilová studia.
- SUCHAN, M. 1927: *Suchanův kalendář argentinských Čechoslováků*. Buenos Aires.
- ŠPANIEL, J. (ed.) 1911: *Adresář zahraničních Čechů*. IV. Doplněné vyd. Praha: Zahraniční odbor Národní rady české.
- ŠTĚPKOVÁ, M. 1930: *Emigranti. Sociální román ze života vystěhovalců*. Praha: V. Horák a spol. ŠATAVA, L. 1983: *Migrační procesy a čs. vystěholectví do 19. století*. Praha: Karolinum.

Czech emigration in Argentina: historic timeline

The text introduces the historical development of Czech, hence the Czechoslovak emigration in Argentina. During the first half of the 20th century Czechoslovak emigrants formed a strong colony of sixty expatriate, sports and educational associations and fourteen Czech-written journals. Colonies developed links with institutions in the country and shaped in Argentina opinion of Czechoslovakia. Although the development and operation of expatriate institutions has been the subject of

much discussion, power and personal disputes, both tangible and intangible monuments that emigrants left behind, form a unique set of stories and experiences of people who have strived to preserve the continuity of Czech culture on the South America. The study covers the period from the beginning of the 20th century, when the first expatriate clubs were established, to the first decade of the 21st century when Czech expatriate clubs has been to revived. The main emphasis is on mapping the Golden period of the Czechoslovak colony, falling to the years 1920–1950.

Keywords: Czech emigration; compatriots clubs in Argentina; Czech culture; Czechoslovak colony

Instituce dánské komunity v Argentině

Daniela Vrbová

Preference protestantských zemědělců ze severní Evropy, kterou Argentina oficiálně vyjádřila zákonem č. 817 o imigraci a kolonizaci v roce roku 1876,¹ činnost husté sítě vystěhovaleckých agentů v Evropě a v neposlední řadě také zkušenosti krajanů, kteří o Argentině vyprávěli při svých návštěvách rodného Dánska, zvýšily zájem dánských občanů zkusit začít nový život v této jihoamerické zemi. Motivy pro jejich vycestování byly v naprosté většině ekonomické anebo společensko-psychologické.² Ačkoli příliv dánských imigrantů do Argentiny po druhé světové válce značně zpomalil, je dodnes tamní komunita považována za nejvýraznější vystěhovaleckou skupinu z Dánského království vzhledem ke své prokázané schopnosti udržet dánský jazyk a vybrané kulturní zvyky i po mnoho generací. Komunity ve Spojených státech amerických a Kanadě, kam odešla na přelomu 19. a 20. století většina z řádově uváděných 285 000

¹ Ley N° 817 de Inmigración y Colonización. Senát tento zákon odhlasoval za vlády prezidenta Nicoláse Avellanedy (1874–1880), zákon je proto také znám pod označením Avellanedův zákon (o imigraci). Nicolás Avellaneda stejně jako jeho předchůdce Domingo Sarmiento (1868–1874) a argentinský politický teoretik a spoluautor ústavy Juan Bautista Alberdi (1810–1884) spatřovali v imigraci z Evropy potenciál pro kolonizaci a rozvoj Argentiny. Na konci 60. let 19. století uplatňovala argentinská vláda expanzivní politiku hranic a hodlala kolonizovat území osídlené původní indiánskou populací. Evropsí migranti coby nositelé civilizace měli být „transplantováni“ na „barbarskou“ argentinskou půdu. Zákon se rovněž pokusil vyvážit migrační toky z Evropy a výslovně podporoval zemědělce ze severní Evropy (Bjerg 2009, 21–22). Toto geografické označení zahrnovalo hlavně Německo, Dánsko, Švédsko a Norsko. Většina populace v těchto zemích se hlásila k protestantským církvím.

² „Společensko-psychologickými motivy“ zde rozumím souhrnné označení pro časté důvody k migraci, které se vyskytují především v memoárové literatuře dánských pionýrů do Argentiny: dotyčný/dotyčná je lákán/a vidinou nového života v cizí zemi, voláním dalek. Nezřídka se chce též vymanit ze sevřených společenských struktur v Dánsku, kde má minimální výhled na postup na společenském žebříčku. K cestě je tedy nemotivuje primárně osobní ekonomická situace.